

ELEONORA EPOSTEN

LOVÖ HEMBYGDSFÖRENINGIS TIDNING

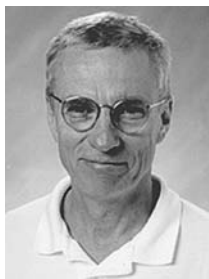

Vårtecken!

LOVÖ HEMBYGDSMUSEUM

Våra tre byggnader på Hogsta ska förvandlas till intressant museum. Elisabet Hidemark, Stina Haubo, Björn Ed och Bertil Ottoson med Anna-Karin Hermodsson som konsult projekterar ett tematiskt museum. Första etappen i Magasinets bottenvåning ska visa trädgårdsnäringen och transporterna till marknaden i Stockholm. Rullande bildspel och gräddan av våra föremål ska dra folk från hela länet till Hogsta.

Men vi behöver pengar! Använd den bifogade PG-blanketten för både 2013 års medlemsavgift och din gåva till Lovö hembygdsmuseum.

Ordförandens spalt

Vilka är Lovö hembygdsförenings viktigaste uppgifter?

Det är svårt att i hembygdsföreningens stadgar se någonting av Lovös natur och kultur som ligger utanför det område hembygdsföreningen ska engagera sig i. Å andra sidan är stadgarna allmänt hållna och säger inte så mycket om vilka frågor vi i dag måste arbeta med.

Vår ö är utsatt för exploateringstryck, främst för att vi ligger så nära en storstad. Det medför en växande befolkning som behöver kunna transportera sig mellan bostad och arbete varje dag och ganska samtidigt. Mark behövs för nya bostäder och företag. Och alla vill ha fullgod samhällsservice. Allt tar plats och stadsplanering är politikernas uppgift.

En av våra huvuduppgifter är att arbeta för planeringsalternativ som så litet som möjligt skadar Lovö. Principiellt skyddas Lovö bäst om många människor bor tätt och transporterar sig många i samma fordon. Att utveckla kollektiva transporter skyddar alltså Lovö och medför lägsta möjliga utsläpp av växthusgaser med klimateffekter. Här har hembygdsföreningen varit mycket aktiv och tillsammans med andra ideella organisationer åtminstone bromsat exploateringen.

En annan huvuduppgift är att skydda och utveckla Lovös kulturarv. Genom samarbete med Länsstyrelsen kommer Lovö att bli ett naturreservat med genomtänkta bestämmelser om vad som får göras på Lovö, vad som inte får göras och vad som bör utvecklas. Genom regeringsbeslut får bestämmelserna status som lag.

I skyddet av Lovös kulturarv ingår att underhålla och utveckla Bagarstugan, Smedjan och Magasinet på Hogsta. Här krävs kontinuerligt yttre underhåll. Efter många år av misskötsel har vi nu genomfört det mest nödvändiga underhållet. Smedjan har också fått en inre upprustning. Målning av Bagarstugan och Magasinet återstår. I begreppet utveckling ligger att visa för nya generationer hur Lovö tidigare fungerade. Vi arbetar med att omvandla byggnaderna från att mest förvara gamla föremål till ett levande hembygdsmuseum. I bottenvåningen på Magasinet kommer ett bildspel att visa trädgårdsnäringen och transportererna av trädgårdsprodukter till Stockholm. En del tidstypiska föremål kommer att visas runt bildspelet.

Bertil Ottoson

Vi möter våren på Lovö

I år ska jag inte missa de första örterna och fåglarna. Experter behövs. Alla får här i artikeln hjälp av ordföranden i Mälarsörarnas Naturskyddsförening, Bosse Nylén, och naturfotografen Kenneth Bengtsson. Kanske du söker upp lokalerna nedan och breddar dina kunskaper om Lovös natur och samtidigt området närmast din bostad.

Den bästa platsen att se återvändande flyttfåglar är kring Lovö kyrka. Här är landskapet varierat med åkermark, betesmark, ädellövdungar, en stor fuktäng, flera torrbackar och skogs-bryn med slån och nypon. Under andra hälften av mars kommer de första flyttfåglarna. Då viker snön och de bara fläckarna är jaktmark för ormvråk och fjällvråk, men också tornfalk. Nu hör du också sånglärkan. Har du tur får du i månadsskiftet

mars april se havsörn och kungsörn svepa över fälten. Mindre dramatiskt kommer skogsduva och ringduva ungefär samtidigt och vid april's början tofsvipa och snösparv. Nu när skafferiet börjar fyllas är det dags för sparvhök och duvhök med övervakning och snabbflykt. Brun kärrhök har setts under senare år. Litet senare i april anländer den vitkindade gåsen men lärkfalken får du vänta på till maj.

Vill man se vadarfåglar tar man med sig tubkikare och ställer upp den på Wallenbergs kulle, Lindö. I sankmarken mellan den odlade jorden och sjön är fågellivet rikt. Lagom tid är när blåsippbacken är som finast. Varje år bryter jag mot trafikreglerna för blåsipporna. Eva och jag vill inte vara utan denna upplevelse. Nå, genom kikaren ser man ett flertal av arterna strandpipare, grönbena, rödbena, enkelbekasin, strandskata och snäpporna skogs, glutt och drill. Här syns också sångsvanar och grågäss och ibland sveper fiskljuken förbi.

Innan Drottningholmsparken dammar blir isfria hör man kattugglan. Men snart lockar vattenspeglarna till sig knipa, kricka, sothöna, bläsand, storskrak och vigg. Vanligast är gräsanden som får konkurrens med gäsen när gräset på ängarna blir betbara; grågås, vitkindad gås, kanadagås, fjällgås, snögås och rödhalsad gås. Här pågår ibland högljudd parbildning.

Ibland känner man igen ett fågel-läte, men är inte säker vilken fågel det är. Om du tycker det är retligt kan du köpa en CD-skiva med Sveriges 90 vanligaste fåglar. Innan låtet spelas säger en röst fågelns namn. Jag brukar repetera fågellätena inför varje vår.

Men varför ska man kunna så många fåglar? Räcker det inte med talgoxe och koltrast? Kunskap om naturen är en viktig del av vårt kulturarv. Vet vi ingenting om naturen kring oss

Snart lockar vattenspeglarna till sig storskrak...

Genom kikaren ser man strandskator och...

drillsnäppa och...

kanske någon bäver.

Kosläppet. Vårtecken och folknöje, när korna galna av lycka ränner ut till gröngräset.

är vi historielösa. Vi ser samma natur som våra förfäder sett i generationer och det är vårt ansvar att lämna över denna natur till kommande släktled. Den som läst Rachel Carsons *Tyst vår* förstår vad jag menar. Utan kunskap om naturen kan vi inte försvara den. Detta gäller inte bara fåglar utan också växter samt byggnader och andra anläggningar Riksantikvarieämbetet borde försvara mot den exploatering som pågår på Lovö. Hembygdsföreningens försök att hindra Trafikverket att bygga två cirkulationsplatser på södra Lovö måste ses i detta perspektiv. Om någon skriver en insändare till EP eller en längre

text kring detta tema får vi en intressant och viktig diskussion om verkligt viktiga frågor.

Nu till växterna: Kulturväxter finns på hela Lovö, men på några platser finns fler och mer intressanta arter för den jäktade nutidsmänniskan. Högholmen på Kärso är speciell. Under 1890-talet planterades in ett antal sydliga arter som levt kvar tack vare gynnsamt lokalklimat. På denna begränsade plats finns ett flertal naturtyper; strandäng, ädellövdungar, bergbranter, tallskog. Kvar finns ett 30-tal örter som är typiska för den skånska bokskogen; ormrot, mästerrot, mellanhäxört, parksallat,

myskmadra, hasselört, gulplister och ett antal ovanliga lundgräs. I ädellövskogen syns främst ek, alm, ask, lind och bok. Strandängen kantas av slån och fläder. Går man stigen från Drottningholmsvägen mot Högholmen gör man det genom bestånd av ek, ask, alm, lind och lönn. Mer sparsamt finns fågelbär, hägg och rönn. Några stora stammar ligger i vägen. Tittar du närmare på själva fällningen inser du att bävern varit framme. Har du inte sett bäverfällda träd tidigare kommer du att förvånas över de stora märkena av deras tänder. Att vi har ganska mycket bäver runt Stockholm är ett tecken att tidigare utrotningshotade arter börjar återta sin del av naturen. I undervegetationen finns måbär, skogstry, druvfläder, slån och hagtorn. Denna del av Kårsö användes tidigare för skogsbete. Det syns på bilden över Uwe Kochs artikel i EP nr 4 2012 om labyrinten i Drottningholmsparken. Kor ligger och idisslar rofyllt vid den förra Drottningholmsbrons fäste.

När befolkningen växer behövs mer plats och ingrepp i naturen är nödvändiga. Det innebär inte att alla ingrepp som exploatörer vill göra är nödvändiga. Det är inte nödvändigt att anlägga två cirkulationsplatser på södra Lovö. Hela Lovö är en värdefull del av Sveriges kulturarv. Och världsarvet Drottningholm borde skyddas från all åverkan. Marknad och makt vill annorlunda. Det är när-

mast tragiskt att vår egen kommuns politiska ledning ställer sig på makdens sida.

Foton: Kenneth Bengtsson
och Bo Nylén
Text: Bo Nylén
och Bertil Ottoson

Yngre järnålder på Lovö

(550 e.Kr. – 1050 e.Kr.)

Arkeologiska institutionen vid Stockholms universitet under ledning av docent Bo Petré har under många år bedrivit arkeologiska utgrävningar på Lovö. Resultaten presenteras löpande i en artikelserie i Eleonoraposten under år 2012 och 2013: Stenålder på Lovö, Bronsålder på Lovö, Äldre järnålder på Lovö och Yngre järnålder på Lovö. Stenåldern, bronsåldern och äldre järnåldern på Lovö presenterades i nr 1, 2, 3 och 4. Serien avslutas nu med yngre järnålder på Lovö.

Yngre järnåldern (ca 550-1050 e.Kr.) delas in i vendeltiden (550-800 e.Kr.) och vikingatiden (800-1050 e.Kr.). Vendeltiden har fått sitt namn från mycket rika båtgravar från Vendels socken i norra Uppland.

På Lovö finns talrika gravar och gravfält från yngre järnålder. Sammanlagt finns drygt 30 registrerade gravfält från denna tid och de ligger kvar i landskapet oftast i anslutning till de historiskt kända tolv bondgårdarna. Varje gård hade sina egna gravfält (i genomsnitt 3 gravfält per gård på Lovö). De tolv gårdarna på Lovö har således sina rötter åtminstone i yngre järnålder. De flesta arkeologiska utgrävningarna har skett vid Lunda, Berga och Söderby i sydvästra delen av Lovö under ledning av undertecknad i samband med seminariegrävningar vid Arkeologiska institutionen, Stockholms universitet.

Sammanlagt har över 300 gravar från yngre järnålder undersökts.

Vendeltiden är en expansiv tid i Mälardalen. Befolkningen växte och kontakterna med omvärlden ökade. Den inhemska nordiska kulturen har t.ex. utvecklat egna konststilar, inte minst i t.ex. djuornamentik på bronssmucken. Denna utveckling började redan under folkvandringstiden och fortsatte sedan under hela yngre järnåldern.

De vendeltida gravarna är alla brandgravar i vällagda stensättningar. De är större än de folkvandringstida gravarna. De flesta är runda men några gravar har haft polygonal form med 6 eller 7 sidor. De täckande jordmantlarna har i några gravar varit tjocka och förebådat de vikingatida högarna. I vissa mansgravar reste man en sten i mitten och i vissa kvinnogravar lade man ett tillbultat (vitt)

gravklot – båda symboler för manligt resp. kvinnligt.

Gravarna från vikingatid är oftast större och högre än från tidigare perioder. De utgörs av stensättningar eller jordfyllda högar. De största högarna på Lovö finns vid Söderby (Raä 28) och vid Edeby (Raä 53). Några stora finns också vid Rörby (Raä 106) och Lunda/Berga (Raä 34). Den största högen på Lovö är troligen den undersökta graven A 41 vid Söderby (Raä 28) som var ca 1,5-2 meter hög och ca 17 meter i diameter. Stora högar kan förknippas med hög status. Många av högarna på Lovö har en plundringsskara i mitten och i några av dessa har vi hittat plundringsspår från 1700-talet.

Brandgravskicket

Det hedniska brandgravskicket (sedan bronsåldern) innebar att man brände den avlidna på ett bål (på gravfältet). Man lade även personliga ägodelar, mat och offrade djur eller djurdelar på bålet. Man hade en föreställning om att genom elden kunde man komma till dödsriket. Djuren kunde hjälpa till i överföringsprocessen till dödsriket. Detta kunde vara dödsriket Hel eller Valhall. Till Valhall kom främst de krigare som fallit på slagfältet. Man tycks ha sett på dödsriket som något eftersträvt och behagligt men inte helt lättillgängligt.

Resan dit var lång och besvärlig och vägen gick åt norr och var kall och isig (både häst- och människobroddar är vanliga bland gravfynden). Man kunde gå, rida, åka vagn eller åka båt dit (båtnitar är mycket vanliga). De tidiga isländska sagorna ger oss ledtrådar som delvis återfinns i det arkeologiska materialet, inte minst i gravmaterialet från undersökningarna på Lovö. Mycket tyder på att själva elden och brandbålet kanske var den viktigaste processen och man var mycket mån om att den döde kom iväg väl på den långa resan. Det finns också en del tecken på tron om pånyttfödelse och återuppståndelse, så är t.ex. tupp vanligt bland de brända benen. Efter brandbålet ”ritualiserade” man med resterna och byggde sedan den till eftervärlden kvarvarande graven. Vi kan se att gravarna är fulla av symboliska och rituella lämningar.

Gravfynden

Gravfynden är relativt talrika i brandgravarna, trots att de krossats rituellt och delvis tagits bort. Visa fynd är ”vanliga”, t.ex. kammar, pärlhalsband, järnknivar, broddar, eldslagningsflinta, båtnitar och torshammarringar. En del av de brända benen lades ned i ett keramikfartyg som ställdes i brandlagret i gravens mitt.

I gravfynden under yngre järnålder

Svärdshjalt av horn, vendeltid.

Beslag till svärdsskida, vendeltid.

Svärdshjalt av brons, vendeltid

Grepp (hjalt och tånge) till järnsvärd, vikingatid.

Sköldtornssölja till svärdsgehång, folkvandrings-tid.

Spjutnitbrickor, vendeltid.

Bronsskällor till nitar på svärd (?)

Förgyllt bronsbeslag till sköld, vikingatid.

Exempel på vapendetaljer som påträffats i mansgravarna på Lovö. Vapenklingorna var med på brandbålet men fick ej följa med i graven. (Från gravfälten Raä 27, 28 och 87).

kan man se en skillnad mellan män och kvinnor. I kvinnogravar finns dräktspännen, smycken, pärluppsättningar, redskapsspänne med vidhängande redskap (t.ex. nyckel, pincett, örslev, tungskrapa, kniv). Vissa

fyndkombinationer kan kopplas till folkdräktsliknande uppsättningar, t.ex. de röda pärlorna under 600-tal (de s.k. röda damerna) och de blåa pärlorna under 700-tal (de s.k. blå damerna). Även vikingatida silvermynt

med upphängningshål har påträffats. Mynten har ingått i pärlhalsbandens sofistikerade sammansättningar.

I mansgravar återfinns t.ex. eldslag-ningsflinta, bryne men också vapen/vapendetaljer. Själva vapen-klingorna har man tagit bort efter brandbålet men sönderbrända eller sönderkrossade vapendetaljer återfinns ofta som t.ex. svärdsdetaljer, spjutdelar, och nitar från sköldar. De vapen (med tillhörande utrustning) som kunnat konstateras i gravarna på Lovö är svärd, yxa, spjut, pil och båge, pilkoger (mycket ovanligt fynd), sköld och hjälm. Att ha ”burit” vapen tycks ha varit relativt vanligt hos männen på Lovö. I ca var tredje mansgrav har påträffats vapendetaljer (ännu mer på Söderby).

Varför själva vapenklingorna systematiskt tagits bort efter brandbålet är ej helt klarlagt men en förklaring kan vara att man var rädd för att den döde skulle kunna hämnas. Det finns andra fynd och tecken på att man var skrockfull. T.ex. så har vissa personer fått sina järnknivar avbrutna eller så lade man en ”skyddskniv” utanför graven. Den flinta som man tände bålet med ansågs därefter ”farlig” och lämnades kvar i gravkanten.

Flera fynd tyder på en omfattande och långväga handel. Under vikingatid är det t.ex. relativt vanligt med pärlor gjorda av karneol eller bergkristall som sannolikt kommer från orientaliskt område. Även sofistikerade

mångfärgade glaspärlor är import-gods, vissa från Italien eller Tyskland. Det finns också ett antal keramik-kärl som tillverkats i olika områden i Europa. Sannolikt har Birka spelat en stor roll i detta varuutbyte. Där kunde man få avsättning för gårdens över-skottsprodukter i utbyte mot ”ex-otiska” varor, lyxartiklar, fina textilier och andra statusing. Kanske man på Birka också kunde utbyta olika tjäns-ter.

Gård, by och population

Genom de omfattande utgrävning-arna vid Lunda, Berga och Söderby kan vi rekonstruera boendeformer och populationer. Man kan säga att kärnfamiljen varit utgångspunkten i tillvaron, husbonde (ärvande), husfru (ingift) och 2-4 barn samt farföräldrar – gravfälten har lika många män och kvinnor och de ligger i kronologisk följd intill varandra på gravfältet, ibland med tillhörande barn (som dött i förtid). Man kan bl.a. genom fyndkronologiska studier konstatera att gravfälten innehåller ”rätt ” antal individer och familjer för att göra be-dömningen hur många familjer som fanns i varje gård eller by. Sannolikt har den äldste sonen fått arva jorden och de odlade jordytorna står i pro-portion till såväl familjer som till antalet individer. Under vendeltid ökar antalet individer i Lunda- och Söderbyområdet med 2-4 familjer i

varje by. Varje familj hade sitt eget gravfält eller sin egen avdelning på gravfältet. Störst var Söderby med 4 familjer under 600- och 700-talet (4 samtida gravfält). Då utvidgade man också åkermarken. Under vikingatid kan de 90 undersökta gravarna i Lundabyn fördelas på 3-5 familjer. Under vendel- och vikingatid avviker populationen på Söderby genom att männen då är ”övertaliga”. På Söderbygravfältet Raä 28 (som är Söderbys ”modergravfält”) finns av de 62 undersökta gravarna 23 kvinnor och 35 män och intressant är att det bland männen finns ovanligt många vapengravar, 53 % av männen var vapenbärare. Möjligen kan detta förklaras med att Söderby har mycket bördiga jordar och således hade goda förutsättningar till överflöd och att många söner (som alla inte kunde arva jorden) kan ha haft andra utkomster – kanske tog tjänst/värvning i olika samhällsföreteelser men ändå blev begravda på ”modergravfältet”.

I ett flertal vikingatida gravar, såväl på Söderby Raä 28 som Lunda/Berga Raä 34, tyder gravfynden på att personerna kan ha varit handelsmän, kanske med Birka som utgångspunkt. Således finns en aristokratisk prägel i vissa gravar vilket framgår i några mansgravar med exotiska fynd som är likvärdiga med de rika gravarna på Birka. Ett annat exempel är den rika kvinnograven A 43 på Söderby, Raä 28. Här finns dyrbara lyxartiklar (även

Exempel på hur pärlor, smycken och redskap kunde bäras hos en vendeltida Lovökvinnna under 600-talet.

importerade) men även många offerade djur, 11 stycken – tre hundar (en av papillonstorlek och två av schäferstorlek), en häst, två katter (ovanligt), två fåglar, ett får, kossa och fisk. I denna grav tycks finnas två kvinnor

varav en är medelålders. Båda tycks ha hög status vilket framgår av den dubbla uppsättningen av fynd.

Brytningstiden mellan hedendomen och kristnandet

Under vikingatiden skedde en kristen mission i Mälardalen med påverkan från bl.a. Tyskland och England. Detta innebar att ett nytt gravskick så småningom infördes, nämligen jordandet obrända av de döda (s.k. skelettgravar med kistnedgrävningar). De personliga ägodelarna och de offrade djuren finns inte längre med som tidigare – dock ibland ett bälte och en kniv. Men det hedniska brandgravskicket fortsatte och löpte parallellt med det nya skelettgravskicket åtminstone till vikingatidens slut på Lovö. Vi har kunnat konstatera att hedniska brandgravar förekommit så sent som i slutet av 1000-talet och troligen även under 1100-talet. I många av de 37 vikingatida skelettgravarna (med kristen prägel) på gravfältet Raä 34, Lunda/Berga finns fynd och tecken som tyder på att de hedniska begravningsritualerna inte så lätt övergavs. I

de flesta kistnedgrävningarna har man t.ex. först bränt/eldat av i nedgrävningen (reningseld?) innan kistan ställdes ned, kanske som ett bränningssubstitut för det tidigare rådande brandgravskicket där själva elden var så viktig. Man har även i några skelettgravar ”säkrat” med en bältändningsflinta (om den döde skulle ångra sig och vilja bli bränd på vägen till dödsriket?). I två skelettgravar på Raä 34 (officiellt kristna gravar?) har man, uppenbarligen i efterhand, gömt en torshammarring i ytan. Att de båda gravskicken finns på samma gravfält under en så lång tid, kanske i 150-200 år, tyder på en stor acceptans och ”religionsfrihet”.

Det måste ha varit ett stort steg hos en familj att överge begravningen in till de anhöriga anfäderna på den gamla ättebacken (en månghundraårig tradition) och istället börja begrava på kyrkogården vid kyrkan, utan tradition och familjeband. Det kristna påbudet tog över. Troligen fanns en träkyrka innan stenkyrkan byggdes på 1100-talet.

Bo Petré

Mälaröarnas Folkrörelsearkiv

Vi vill få in dokumentation

från t.ex

icke längre aktiva föreningar,
byarkiv, personarkiv och
liknande till arkivet.

Folkrörelsearkivet i Stenhamra vill ha kontakt med föreningar och privatpersoner med omfattande och värdefulla arkiv, värda att bevara för eftervärlden.

Några pärlor ur arkivet

Arkivstudier är intressanta och roliga. Du drar på munnen och tror kanske att jag försöker locka dig att läsa en fullständigt hopplös artikel. Det är en förhastad slutsats. Vänta bara. Här är några av pärlorna från Mälaröarnas folkrörelsearkiv:

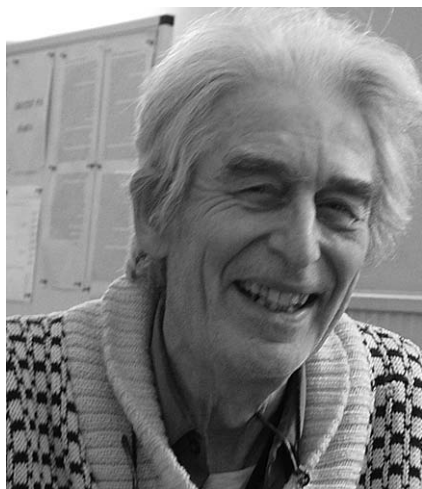
Svartsjölandets bästvänners trafttäfling å Mörbyfjärden den 9 februari 1908:

Tävlingsgren – Tyngdkörning 1000 m om Ekebyhovs hederspris. Belastning 800 kg. Startavgift 3:-. En av åtta tävlande hästar var Ajax av chydesdaleras, född 1902, körd av G Ekevall, Hogsta. En annan tävlande var stoet Carmen, född 1900 och körd av J. Ihre, Ekebybof. Efter den inledande tyngdkörningen följde sju kapplöpningar för hästar med olika födelseår och ras på banor med olika längd. I det första loppet över

700 m för hästar födda 1906 startade de nordsvenska stona Gertrud, körd av H Odelberg, Edeby och Nanna körd av bröderna Bäckström, Gällstaö.

Den 25 februari 1923 arrangerade svenska hästränner en traftäfling. I grenen unghästar födda 1920 på 900 m bana startade valacken (kastrerad hingst) Dukat efter Dick och Svea från Malmviks gård. Dick tjänstgjorde på olika gårdar. En annan av de startande hade också Dick som pappa. In-satsen var 5:- per häst och de tävlande fick handikapp beroende på hästens vikt, 1/2 m per kg. Det skiljde 38 m mellan lättaste och tyngsta häst.

Folkrörelsearkivet skapades 1997 och blev aktivt år 2000 när man fick en lokal av kommunen, den gamla tele-

Ovan: Lars-Erik Eriksson, ordförande i Mälaröarnas folkrörelsearkiv.

fonstationen i Stenhamra, Lupin-salen. Initiativtagare var Sven Burell och Bengt Mårtensson. Båda var lärare, Sven i Stenhamra och Bengt i Skå. Arkivets uppgift är att förvara material från ideella föreningar som är eller har varit verksamma i Ekerö kommun. Antalet anslutna föreningar är nu 38, men har varit 43. Några föreningar har slagits ihop och några har upphört. Det finns föreningar som inte känner till folkrörelsearkivet och även privatpersoner med omfattande och värdefulla arkiv som Folkrörelsearkivet önskar bevara för eftervärlden. Material som inlämnas registreras i arkivets datorsystem så att man lätt kan söka det man vill komma åt. Arkivet tar också hand om bilder, men av tidsskäl läggs bilder kategorivis i mappar med lämpligt söknamn.

Nu är Bengt-Erik Eriksson ordförande. Han hjälpte Kylli och mig med Lovö hembygdsförenings arkivmaterial. I somras samlades allt material från hembygdsföreningen hemma hos mig och några i styrelsen hjälptes åt att sortera allt i tre högar; en mindre hög för material vi fortfarande behöver, en hög vi bedömde borde kastas och resten skulle arkiveras. Med hjälp av Anna-Karin Hermodsson blev det ett 20-tal arkivboxar. Lovö hembygdsförening är medlem i organisationen Mälaröarnas folkrörelsearkiv sedan starten.

Kylli och Berit Lefvert brukar gå på årsmötena, men vi har inte tidigare använt medlemskapet för att arkivera vårt material. Milda påtryckningar från Bengt-Erik gjorde att vi insåg att vi behöver arkivet och att det nu var dags att forsla dit vårt arkivmaterial.

Arkivets äldsta dokument är från Kungsberga byalag (1742). Det året beslutades om en mönsterbyordning där man kan läsa (lätt moderniserat språk):

29. Skulle någon av byemännen vara borta när de blir av äldermannen sammankallade bör den samme vid sin hemkomst hos äldermannen sig underrätta om om vad så beslutat blivit eller eljest kan vara befallt och vare han sedan skyldig det samma i alla delar att efterleva lika som han själv varit vid sammankomsten närvarande.

31. Allt från kälen går utur jorden till dess hon åter kälad varder böra svinen vara ringade och skola de ändå när säden införes vara inhägnade eller utur vägen var som häremot bryter plikte för vart svin.

Dessa bestämmelser säger ganska mycket om livet i äldre bondbyar på Svartsjölandet. Det var fattigt, men man var fria att göra sina bestämmelser själva och se till att de efterlevdes.

Elden var både en vän och en farlig fiende. Stora värden försvann i eldsvådor. Brandförsäkringar var alltså

viktiga. På Lovö sköttes kontakterna med Stockholms Läns Brandstods-Bolag av Lovö Sockens Brandstodskomitée (1861 - 1983). När en brandförsäkring tecknades, fanns en frestelse att övervärdera den lösa egendomen. Porträttet i den eldhärdjade gårdens finrum var kanske inte målat av Roslin. Brandstodskomitéeerna i Stockholms län fick, säkert väl motiverat, ett brev från Brandstods-Bolaget:

"Direktionen för Stockholms Läns Brandstods-Bolag får härmed fästa Brandstodskomitéeernas uppmärksamhet på nödvändigheten att, vid de fall, då försäkring för lös egendom sökes samt Brandstodskomitén af förekommen anledning finner det vara tveifvelaktigt, huruvida den ifrågasvarande lösegendomen verkligen är befintlig å uppgifna stället eller i värde motsvarar det sökta försäkringsbeloppet, Komitén å stället undersöker huru dermed sig rätteligen förhåller och, der omständigheterna dertill föranleda, hos Direktionen föreslår skälig nedsättning i de af sökanden upptagna försäkringssummor."

På Direktionens vägnar undertecknat den 15 augusti 1868 av Axel Odelberg.

Nå, var det en fullständigt hopplös artikel? Skriv gärna en insändare och maila:

bertil.ottoson@mail.amnesty.se

Bertil Ottoson

Tema Förbifarten:

Långsiktig vision?

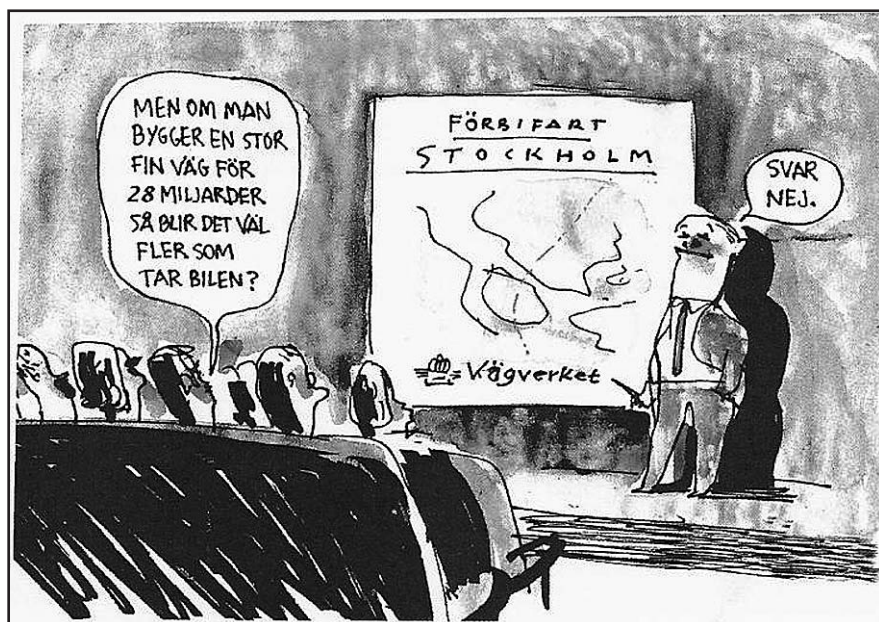
Eva och jag lyssnade under en Almédalsvecka för några år sedan i Visby domkyrka till Olof Buckard. Det jag särskilt minns är hans förfäran över politikens visionslöslöshet: "Här står de och talar i den vackra staden Visby och ser solnedgången över Östersjön. De borde påverkas av denna hisnande skönhet, men ack så visionslös deras politik är." Hans ord tränger sig på när jag tänker, talar och lyssnar i sammanhang där visioner borde vara självklara. Långsiktiga mål borde styra de viktigaste politiska besluten.

Partierna har sina kongresser och landsmöten. Där omvandlar valda representanter partiets visioner till princip- och handlingsprogram, som man sedan ska förverkliga i praktisk politik. Men icke. Den praktiska politiken går ibland rakt emot partiets principer och program. Politikerna kallar den sortens politik pragmatisk. Principlöshet är en mer träffande benämning. Väljarna förutsätter att deras parti agerar som det står i dokumenten. Det är ju därför de röstar på partiet och ger partiet demokratisk legitimitet!

Nyligen talade jag med professor

emeritus Jan Owen Jansson vid Linköpings universitet om Förbifart Stockholm. Han påpekade att infrastrukturen var just principlös. Vi diskuterade vilka visioner politikerna kan tänkas ha om framtidens Stockholm. Förbifarten är ett projekt som inte håller i storstäder. En ny forskningsrapport jämför Stockholm med bl. a. Köpenhamn där politikerna varit mer visionära och inser att framtidens persontransporter i storstäder inte kan bygga på bilar. I stället för nya vägar bygger man därför nya cykelbanor. Jag hänvisade till Björn Sylvé, som några träffat på Klockargården och som handgripligt visade skillnaden mellan hur stor och dyrbar stadsyta bilar kräver jämfört med spårvagnar och bussar. Bilen kräver ca 200 gånger mer stadsyta än en fullsatt spårvagn räknat per person.

Jan Owen Jansson ska just medverka i en ESO-rapport (Expertgruppen för Studier i Offentlig ekonomi) om pengar till infrastruktur. Hans övergripande invändning är att politikerna inte först formulerar en vision och sedan bygger infrastrukturen för att uppnå visionen.

ILL: MAGNUS BARD

Men nu måste visionerna för framtidens Stockholm presenteras! Nuvarande kalkylmodeller för att bevisa att Förbifarten blir samhällsekonomiskt lönsam duger inte. Trafikverket använder modeller som är gjorda för små samhällen och glesbygd. Rapporten planeras bli färdig i februari/mars och ska presenteras offentligt.

Redan 1762 presenterade Rousseau sin skrift Om samhällsfördraget där han säger att medborgarna vid politiska val måste låta rollen som medborgare ta över rollen som privatperson, d.v.s. egennytta måste un-

derordnas samhällsnyttan. Medborgaren måste fundera över vilket samhälle han önskar att hans barn och barnbarn ska leva i och rösta på det parti som har en sådan vision. Kravet på politikerna borde vara än högre. Men inom den politiska majoriteten i Ekerö kommun härskar bedövande principlöshet och egennytta.

Genom vår misslyckade JO-anmälan av Riksantikvarieämbetets chefer lärde vi oss att regeringsbeslut tar över både Riksdagsbeslut och lagar, förordningar och myndigheters arbetsordningar. Myndigheter är numera lydndsorganisationer under

regeringen. Myndigheters status har alltså sjunkit rejält. Ett exempel är Naturvårdsverkets yttrande (10 januari 2013) över den nationella transportplanen 2014 – 2025. Redan inledningsvis sägs: ”Naturvårdsverket anser att det utskickade samrådsunderlaget är bristfälligt och inte uppfyller miljöbalkens krav.... Vidare har nollalternativet inte definierats och beskrivits och inga andra rimliga alternativ har tagits fram.”(krav enligt Miljöbalken 6 kap 12 § första stycket)

Naturvårdsverket har redan tidigare yttrat sig i samråd om transportplanen och upprepar en del av sina synpunkter med förhoppningen att Trafikverket nu tar större hänsyn till dem. Bristerna gäller exempelvis den miljökonsekvensbeskrivning Trafikverket enligt lag måste prestera samt bristerna i de samhällsekonomiska kalkylerna, bl. a. hur klimatkostnader hanteras (se Riksrevisionens rapport 2012:7). Några faktorer har helt utelämnats och Trafikverkets beräkning av sammanvägningen mellan olika klimatfaktorer redovisas inte alls.

Vi är alltså i händerna på maktberusade politiker som inte ens behöver redovisa sina beslutsunderlag. Vad kan få beslutsfattarna att stanna till och tänka, överväga konsekvenserna av sina huvudlösa ställningstaganden? Vad finns kvar som kan få dem att

darra inför risken att inte bli omvalda, mista sina maktpositioner? Närmast handlar det om luften i den 60 m djupa och 17 km långa tunneln. Trafikverkets egen miljöavdelning har beräknat att tunnelluften kommer få ca 100 gånger högre koncentration av farliga partiklar än luften på Hornsgatan där bilar med dubbdäck inte får köra. Nu har Trafikverket initierat flera projekt som leds av forskare som med vetenskapliga metoder ska beräkna luftföroreningarna i tunneln och vilka konsekvenser de kan få för såväl friska personer som för personer med olika typer av medicinska besvär.

En av dessa forskare är professor Bertil Forsberg, Institutionen för folkhälsa och klinisk medicin vid Umeå universitet. Jag har tidigare i flera remissvar och artiklar hänvisat till hans rapport från 2009: Bedömning av exponering för vägtunnelluft. Denna rapport säger att redan små koncentrationer av föroreningar i tunnelluft kan påverka människors hälsa även vid ganska kort tids exponering. Jag ringde Bertil Forsberg den 15 februari: Trafikverket försökte vid ett möte den 14 februari påverka arbetet med de nya projekten, men BF säger att detta tillbakavisades av forskarna och att han själv kommer att publicera en oberoende forskningsrapport i slutet av mars 2013.

Bertil Forsberg säger att Trafikverket kommer att få rapporterna, men att de kan dra andra slutsatser än forskarna. Min prognos är att Trafikverket kommer att bortförklara resultaten eller påstå att resultaten beror på att försöken har gjorts med dagens teknik. Trafikverket kan i stället påstå att bara en liten del av bilarna år 2030 kommer att drivas med fossila bränslen. Partiklar från både bränsle och slitage av bilar och vägbanor kommer att vara mycket lägre då. Alla bilar kommer också att ha högeffektiva reningsfilter. Ventilationen kommer att hålla koncentrationerna nere på acceptabel nivå, med mera. Jag känner igen mönret. Vad som sedan händer är en helt annan historia. Vad kan vi göra om Trafikverket säger sig sakna pengar för luftrening och säkerhetsutrustning? Tunneln är redan byggd och har kostat 50 miljarder – lågt räknat eftersom Trafikverkets ekonomiska analyser bygger på felaktiga förutsättningar.

När forskarnas rapporter blir färdiga och presenteras för Trafikverket blir de allmänna handlingar som vi alla kan skaffa. När jag frågar Bertil Forsberg säger han att det är viktigt att rapporterna diskuteras i media. De som har möjlighet kan väl aktivera sina kanaler? Den här artikeln är skickad till Astma- och Allergiförbundet,

Hjärt Lungfonden, Klimataktion, Rädda Lovö, Nätverket Stoppa Förbifarten och Jordens Vänner samt till huvudskyddsombudet för bussförarna i Kommunalarbetsförbundet. På grund av de höga halterna hälsofarliga partiklar i tunneln kan bussförarnas skyddsombud med stöd av Arbetsmiljölagen stoppa arbetet och än hellre varna för att någon busstrafik inte kommer att tillåtas i Förbifartens tunnel. Härmed skulle ett av SAP:s främsta motiv för Förbifarten försvinna. Kanske styrelsen kommer att ställa sig bakom en artikel/ett upprop som kan skickas till samtliga riksdagsledamöter eller/och publiceras i dagspressen.

Att politiker blundar för transportforskningens resultat vet vi. De blundar också för de uppenbara trafikproblemen i en växande storstad när andelen kollektivresenärer minskar. När man bygger för bilar kommer flera att köra bil. Ett fullsatt tunnelbanetag transporterar människor som om de körde bil skulle bilda en mils bilkö. Stockholms trafikdirektör, Per Anders Hedkvist, säger i DN den 15 februari: ”Någon annan lösning än kollektivtrafiken finns inte om ytterligare en halv miljon människor ska kunna röra sig i staden 2030.”

Bertil Ottoson

I Canton 4 bodde damerna Kerstin, Anna och Agnes en tid innan Åsa Zetterström träffade dem.

Svarta damen i Drottningholmsparken

Sommaren 2011 gick ett program i P 1 om problem på ett äldreboende i Kalmar kommun. Någoting störde både personalen och gästernas nattsömn. Det gick i korridorer och knarrade i trappor, i ett rum var det ovanligt kallt och luktade illa, men man hittade ingen förklaring och

ingen kunde lösa problemet. Enhetschefen, Åsa Blomqvist, beslutade att man skulle anlita ortens medium, Pia Palm. Hon kom till äldreboendet och tillbringade två timmar där. Pia samlade hela personalen och man gick till det utpekade rummet. Alla kunde konstatera att det var kallt och luktade

förfärligt illa. Pia förklarade att detta rum var porten till andra sidan. Hon gick in och stängde dörren. Efter en stund öppnade Pia och personalen kunde konstatera att besvären var borta. Rummet var varmt och det luktade inte längre illa. Pia berättade att besvären berodde på att en person inte helt kunnat lämna sitt jordeliv. Pia hade hjälpt personen över gränsen och nu var porten till den andra världen stängd.

EleonoraPosten känner till två fall om Lovös kontakter med andra sidan, två damer som inte helt kunnat lämna jordelivet utan finns kvar, kanske på grund av tidigare oförrätter, Svarta Damen i Drottningholmsparken och Vita Damen i Drottningholms slottsteater. Vi börjar med Svarta Damen.

Under pausen vid ett besök i Konserthuset talade jag med vännen Åsa Zetterström, som berättade minnen från sina besök på Cantongatan. I sin ungdom besökte hon Kerstin Brandt och Anna Almén i Kanton 2 där nu Lindy Carlsson bor. Tidigare bodde damerna i Kanton 4, men då fanns även tante Agnes och en tax. Troligen ordnades bostaden av Gustav Brandt, Kerstins pappa, som var sjökapten och bl.a. svarade för Oskar II:s årliga resa till Marstrand. Åsa berättade att taxen var känslig och började skälla när något oväntat hände. En gång titade tante Kerstin upp och skymtade

en svart figur i lång kappa och vidbrättad hatt som svävade iväg mellan träden, Svarta Damen. Och Åsas dotter, Annika, fick stränga förmaningar om att inte leka vid labyrintherna i parken där Svarta Damen setts. Ganska många i bekantskapskretsen hade sett Svarta Damen, som att döma av klädseln började sin olyckliga parktillvaro under mitten av 1800-talet.

Nedan följer ytterligare en berättelse om Svarta Damen. I nästa nummer kommer en artikel om Vita Damen i Drottningholms slottsteater. Vet du som läser detta något om Svarta Damen eller Vita Damen? Eller andra varelser som spökar på Lovö? Hör i så fall gärna av dig till EleonoraPosten.

Du som inte är övertygad att övernaturliga fenomen finns kan lyssna på en serie radioprogram, som bevisar motsatsen:

<http://sverigesradio.se/sida/avsnitt/56627?programid=4122&date=2011-08-13>

Bertil Ottoson

"Något är ouppklarat"

Det är en tidig och mycket vacker försommarmorgon i slutet av 1970-talet. Bertil och jag sitter i bilen på väg till våra arbeten. Jag njuter av den skira grönskan som omger Cantongatan. När vi passerar Munckens kulle kastar jag en blick upp mot sluttningen. Jag

ser en dam som står stilla uppe på kullen, hennes klädsel är otidsenlig. Hon har en lång svart klänning och på huvudet en svart, ganska platt hatt med brätten. Hennes vita hår är uppsatt med en knut i nacken. Jag ser henne i profil och hon tittar ut över fälten mot Götiska tornet. Jag tänker att det är underligt, varför står hon där, tidigt på morgonen? När vi svänger ut på stora vägen har jag redan glömt henne – och av någon anledning som jag inte kan förklara uppmärksammade jag inte Bertil på henne.

Några år senare har vi fått nya grannar på Breidablick. De har inflyttningsfest och Bertil och jag är inbjudna. Till höger om mig sitter mannen som har värdinnan till bordet. När han ska hålla sitt tacktal säger han: ”Jaa du, Ann-Christin, jag måste säga att jag blev lite orolig när jag hörde att du flyttat till Drottningholm, jag tänkte, måtte du inte träffa Svarta Damen i parken, för det gjorde jag när jag var barn.” Han berättade inte mer, men jag mindes plötsligt min upplevelse några år tidigare, så när han avslutat sitt tal och satt sig ner frågade jag vad han menade. Han berättade då att han som barn bodde i Nockeby och att han och hans vänner på vintern ofta åkte skidor i Drottningholmsparken. En kväll skidade han och en vän längs en av alléerna. Plötsligt ser pojkarna hur en svartklädd varelse svävar på en halv meters

höjd vid sidan av dem. Det är mörkt, de är ensamma och blir förstas mycket rädda. Han minns att de flydde så fort de kunde, de till och med jumpade på isflaken för att komma hem så fort det bara gick.

Jag ber honom beskriva varelsen och hans beskrivning stämmer med min minnesbild av den kvinna jag sett några år tidigare. Jag är skeptiskt lagd och frågar om det han berättat verkligen är sant, och han säger att hans mamma fortfarande minns hur upprörda pojkarna var när de kom hem den där kvällen.

I vuxen ålder hyr samme man ett rum hos en familj på Malmen. Han berättar då om sin upplevelse den kvällen för länge sedan när han skidade i parken. Då säger en av familjemedlemmarna att han är en av få som sett Svarta Damen och att Gustaf V är en av dessa – och han gick aldrig ut i parken igen efter det.

När jag läste etnologi på universitetet hade jag Bengt af Klintberg som föreläsare. Jag drar mig till minnes ett avsnitt inom folktron som handlade om orsaken till att människor går igen. Oftast beror det på att de har något som är ouppklarat i detta livet och som de behöver få hjälp med att lösa. Så om du träffar Svarta Damen i Drottningholmsparken ska du fråga henne: ”Vad vill du?” Och sedan ska du hjälpa henne.

Eva Ottoson

Härifrån såg Eva Ottoson Svarta Damen uppe på Munckens kulle. Vad är det som skymtar till höger på bilden?

Fabio Galli med sonen Luca.

FOTO: UMA

Fabio Galli fixar Grindstugan

Många av oss kände till Fabio Galli långt innan han blev Grindstugans nye hyresgäst. Vi minns Arlas marknadsföring av ekologiska mjölkprodukter med Elin Rydström och prästgårdens kossor. Fabio Galli var fotografen. Redan då – för 8 år sedan – blev Fabio fäst vid Grindstugan. Tänk om han skulle få använda den som ateljé och sommarviste.

Fabio Galli föddes i Modena, Italien, och utbildade sig till arkitekt i Florens (1978). Ganska snart insåg

han att skrivbordsarbete inte var det han ville. I stället frilansar han med fotografi och film som huvudinriktning. Fabio kom till Sverige med sin svenska flickvän 1982. Här är han etablerad som fotograf och filmare och har bl. a. medarbetat i flera stora bokverk, bl.a. om arkitekterna Sigurd Lewerenz och Peter Celsing. Som konstfotograf har Fabio haft utställningar på Kulturhuset och i Paris. Han har också gjort filmer om modern dans och arkitektur. Det stora

projektet just nu är en bok och en film som bygger på nyupptäckter om Leonardo da Vinci.

Styrelsen hade kommit fram till att Lovö hembygdsförening inte har resurser att underhålla de fem byggnader som tillhör Lovös kulturarv och som hembygdsföreningen har ansvar för. Vi beslutade 2010 att prioritera våra tre byggnader på Hogsta. I föreningens handlingsplan, som beslutades vid årsstämman 2012, framgår att underhållet av Logen och Grindstugan vid Lovö prästgård måste skötas med andra resurser än hembygdsföreningens. En idé var att upplåta Grindstugan hyresfritt mot att hyresgästen sköter husets underhåll och upprustning enligt den plan som nu ingår i hyresavtalet.

Avtalet med Fabio Galli bygger på

att Grindstugans underhåll måste börja med det som är mest viktigt – att leda bort dagvattnet för att minska riskerna för röt- och mögelskador. Planen löper på tre år med konkreta mål för varje år och fortsätter sedan med att vi kommer överens om vad står på tur.

Tussi Lovén kunde som tidigare hyresgäst använda mark kring Grindstugan (se artikeln i förra numret). Vi hoppas komma överens med pastoratet om ett område kring Grindstugan Fabio Galli får använda. Grindstugan ligger på ofri grund och kräver en överenskommelse med pastoratet om markanvändningen – något även pastoratet önskar.

Bertil Ottoson

**Medlemsavgiften för 2012 är 150:- per person
och 200:- för flera personer på samma adress.
PG 88 12 - 0**

Eleonora-Posten

ISSN 1651-6508

utges av Lovö Hembygdsförening

Redaktör: Bertil Ottoson

Manusstopp till nr 2 2013 den 15 maj!

Lovö Hembygdsförening

Box 31

17802 Drottningholm

info@lovohembygd.com

www.lovohembygd.com

Plusgiro 8812-0

FÖRENINGSPOST B

Avs: Box 31
178 02 DROTTHINGHOLM

Årsstämman det här året blir

Torsdagen den 11 april kl 18.30 i Klockargården

Från kl 18 kan du äta litet och småprata. Vi hoppas ”alla” kommer på årsstämman.

Förhandlingarna börjar med att vi diskuterar styrelsens arbete under 2012. Om årsstämman ger styrelsen ansvarsfrihet för 2012 följer valen av ordförande och övriga styrelseledamöter samt revisorer och valberedning. Förslag från styrelsen och medlemmarna avslutar den formella avdelningen av årsstämman.

Sedan kommer styrelsen att avtacka avgående förtroendevalda samt hylla och dela ut förtjänststecken till två personer för deras stora och viktiga arbete för Lovö.

Efter en kortare paus med möjligheter att äta:
Ylva Othgén från Länsstyrelsen informerar om arbetet med att göra Lovö, Kårsö och småöarna till Naturreservat. Ylva ger exempel på hur regelverket kan komma att se ut.

Silviahemmets chef, dr Wilhelmina Hoffman, berättar om vården på Silviahemmet och om utbildningen av sköterskor. Verksamheten har uppmärksamrats internationellt. .

Minst två veckor innan årsstämman kommer du att få alla möteshandlingar i din brevlåda. Men vi vill naturligtvis att du redan nu skriver in mötet i din kalender.

Mycket välkomna!
Bertil Ottoson ordförande